

VALTIONEUVOSTON PÄÄTÖS STRATEGISEN TUTKIMUKSEN TEEMA-ALUEISTA JA PAINOPISTEISTÄ

1. Johdanto ja tausta

Strateginen tutkimus on pitkäjänteistä, horisontaalista, ratkaisuhakuista ja tieteellisesti korkeatasoista tutkimusta, jonka tarkoituksena on löytää ratkaisuja merkittäviin yhteiskunnan haasteisiin ja ongelmiin, ja joka palvelee yhteiskuntapolitiikkaa, yhteiskunnan toimintojen kehittämistä ja uusiutumista. Strategisen tutkimuksen rahoitusväline on uusi instrumentti kilpaillun julkisen tutkimusrahoituksen kentässä. Se pohjautuu valtioneuvoston periaatepäätökselle valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistukseksi. Periaatepäätöksen mukaan yhteiskuntapolitiikan valmistelun, päätöksenteon ja toimeenpanon tulisi perustua tutkittuun tietoon. Ratkaisua vaativien ongelmien luonne on aiempaa horisontaalisempi sekä enemmän hallinnonaloja ylittävää. Uudistuksella pyritään luomaan uudenlaista toimintakulttuuria, jossa hallinnonalojen ja politiikkateemojen yli käytäisiin tiiviimpää vuoropuhelua tutkimustiedon tuloksista, hyödyntämisestä ja päätöksentekijöiden tietotarpeista.

Strategisen tutkimuksen neuvosto, jonka valtioneuvosto nimittää, tukee kokonaisvaltaisempaa ja systemisempää strategisen tiedontuotannon ja -hyödyntämisen mallia. Tutkimukselta ei odoteta vain uusia tuloksia ja ratkaisuja, vaan myös uusia menetelmiä tiedon hyödyntämisen tehostamiseksi. Strategisen tutkimuksen rahoitusvälineeseen on koottu yhteiskunnan toimintoja ja palveluja tukevaa kilpailtua tutkimusrahoitusta siten, että strategiseen tutkimusrahoitukseen on käytettävissä vuosittain 55,6 miljoonaa euroa myöntövaltuutta. Summa kattaa n. 3 % suomalaisesta julkisesta vuotuisesta tutkimusrahoituksesta. Rahoitus edustaa siis suhteellisen rajattua osaa koko Suomen käytettävissä olevista tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (tki) voimavaroista.

Sekä Suomen Akatemia, Tekes että muut tutkimusrahoittajat (esim. säätiöt) rahoittavat tutkimusta, jolla on potentiaalia palvella myös yhteiskuntapolitiikka. Suomen Akatemian tutkimusohjelmien toiminnan tavoitteena on ensisijaisesti korkea tieteellinen laatu ja pitkän aikavälin tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Tekes rahoittaa tutkimusta, jossa yhdistyy näkemys tulosten hyödyntämismahdollisuuksista ja erityisesti uusina kasvua tukevana liiketoimintamahdollisuuksina. Yhtymäkohtia strategiseen tutkimukseen on olemassa, joskin ero tutkimuksen lisäarvon kohdistumisessa on tunnistettavissa: tiedeyhteisön tai yritysten intressien sijaan strateginen tutkimus kohdistuu erityisesti yhteiskunnan ja yhteiskuntapolitiikan uudistamiseen. Esimerkiksi käy EU:n uusi kolmesta osa-alueesta koostuva tutkimuksen ja innovoinnin Horisontti 2020- ohjelma: Huipputason tiede, Teollisuuden johtoasema ja Yhteiskunnalliset haasteet. Rakenne vastaa Suomessa syntyvää.

Strateginen tutkimus pyrkii tukemaan systeemistä muutosta ja ratkaisujen löytämistä monitieteisiin, kompleksisiin ongelmiin. Tutkimuksen tulee olla luonteeltaan rajat ylittävää: maantieteellisten ja hallinnonaloittaisten rajojen lisäksi myös tieteenalojen, teknologioiden

ja osaamisalueiden. Se yhdistää ja yhdistelee osaamista ja voimavaroja uusin tavoin ja pyrkii myös luomaan uusia mekanismeja tiedonsiirrolle ja tutkimuksen hyödyntämiselle ja siten tukemaan tiedolla johtamista (näyttöperusteinen toimintapolitiikka tai "evidence-based policy"). Tutkimusta tehdään yhteistyönä laajoissa konsortioissa, joissa voi muodostua uusia organisaatiotyyppien, julkisen ja yksityisen sektorin sekä valtioiden välisten rajojen ylittäviä yhteenliittymiä sekä kokonaan uusia tieteenalayhdistelmiä.

Strategisessa tutkimuksessa yhteiskunnallisen relevanssin turvaamiseksi valtioneuvosto päättää teema-alueista ja painopisteistä ja näin tehdessään tunnistaa yhteiskunnan suurimmat ja merkittävimmät haasteet, joihin tutkimus voi tuoda ratkaisuja, ja ohjaa näihin korkeatasoista ja pitkäjänteistä tutkimusta. Valtioneuvosto tai yksittäiset ministeriöt eivät osallistu hankkeiden valintaan. Ohjelmallistamisesta ja käytännön hankevalinnasta vastaa strategisen tutkimuksen neuvosto itsenäisesti.

Uuden rahoitusinstrumentin toimivuutta, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti riippumattoman ulkoisen arvioinnin välinein samoin kuin muitakin suomalaisen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän osia ja välineitä arvioidaan. Arviointi tehtäneen noin kolmesta viiteen vuotta toiminnan aloittamisen jälkeen. Laajempi vaikuttavuusarviointi on ajankohtainen vasta myöhemmin ensimmäisen hankesukupolven päätyttyä kokonaisuudessaan.

2. Teemavalmistelun prosessikuvaus

Strategisen tutkimuksen neuvoston tehtävänä on tehdä aloite valtioneuvostolle keskeisistä teema-alueista ja painopisteistä. Valtioneuvoston päätöksen jälkeen STN päättää ohjelmarakenteesta sekä rahoitettavien tutkimushankkeiden valinnasta yhteiskunnallisen merkityksen, vaikuttavuuden ja tutkimuksen laadun perusteella. Lisäksi neuvosto vastaa tutkimushankkeiden seurannasta ja vaikuttavuuden arvioinnista.

Teema-alueiden valinta on tapahtunut tällä ensimmäisellä valmistelukierroksella kolmiporraisella menettelyllä.

1. STN kuulee ja kerää teema-aihoita avoimissa teematyöpajoissa ja muissa tilaisuuksissa muun muassa korkeakoulujen, tutkimuslaitoksien ja tiedeyhteisön edustajia sekä elinkeinoelämän edustajia ja muita tutkimuksen tuloksien hyödyntämisen asiantuntijoita mukaan lukien ministeriöiden asiantuntijat.
2. STN tekee aloitteen valtioneuvostolle strategisen tutkimuksen keskeisistä teema-alueista ja painopisteistä. Teema-alueet valitaan siten, että ne ovat luonteeltaan Suomen kannalta arvioitu tärkeiksi, yhteiskunnallisen ongelmanratkaisun kannalta oleellisia ja uusia ennakoivia osaamis- ja tutkimusyhdistelmiä kehittäviä. Teema-alueet ovat luonteeltaan laajoja, monialaisia, monitieteisiä ja elinkaareltaan pitkäjänteisiä.
3. Valtioneuvoston kanslia koordinoi STN:n aloitteen pohjalta valtioneuvoston päätöksen valmistelun yhteistoiminnassa eri ministeriöiden kanssa tutkimusasiantuntijoita

ja tutkimus- ja innovaationeuvostoa kuullen. Valtioneuvoston yleisistunto päättää vuosittain tutkimuksen keskeisimmät teema-alueet ja painopisteet.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana valmisteluprosessia on pohjustettu Suomen Akatemian ja valtioneuvoston kanslian yhteisellä valmistelutyöllä ja kuulemistilaisuuksilla. Tilaisuuksia on kohdistettu sekä tutkijayhteisölle että elinkeinoelämälle, samoin kuin yhteiskunnallisille toimijoille ja sidosryhmille. Lisäksi tietotarpeita on kartoitettu ministeriöiden edustajista koostuvan valtioneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointitoimintaa koordinoivan työryhmän (jatkossa TEA-työryhmä) työskentelyssä, ja VNK on pyytänyt ministeriöiltä ehdotuksia teemoista, joissa on koettu olevan erityisen painavia yhteiskunnallisia tieto- ja ratkaisutarpeita. Valmistelussa on huomioitu eri rahoittajien ohjelma- ja strategia-prosesseissa tehtävät havainnot esim. tietotarpeista ja osaamisen aukko- ja haasteista. Ministeriöiden tulevaisuus- ja toimintaympäristökuvaukset on otettu huomioon teemojen valmistelussa. Näiden kaikkien toimenpiteiden pohjalta kerätyistä teema-aiheista on valmisteltu ensimmäinen keskustelualoite STN:n käsiteltäväksi. STN ja VNK järjestivät yhdessä yleisölle avoimen kuulemistilaisuuden STN:n teemaehdotuksista 27.11.2014. TEA-työryhmän ja kuulemistilaisuuden palautteet on huomioitu teemaehdotuksien viimeistelyssä. Tutkimus- ja innovaationeuvosto on käsitellyt päätösesitystä 9.12.2014 ja lisäksi päätösesitys on esitelty kansliapäällikkökokouksessa 15.12.2014.

3. Strategisen tutkimuksen teemat

Strateginen tutkimus mahdollistaa tutkimuksen suuntaamista yhteiskunnan muuttuvien tietotarpeiden mukaisesti ja tarvittaessa tutkimuksen katvealueille. Tutkimusteema-alueet ovat Suomen kannalta tärkeitä, yhteiskunnallisen ongelmanratkaisun kannalta oleellisia ja uusia ennakoivia osaamis- ja tutkimusyhdistelmiä kehittäviä – yleensä monialaisia, monitieteisiä ja elinkaareltaan pitkäjänteisiä. Toiminnan suuntaamisessa ja hankkeiden valinnassa käytetään strategisuuden kriteeriä, jonka katsotaan sisältävän kolme osatekijää: yhteiskunnallisen merkityksen, vaikuttavuuden ja tutkimuksen laadun.

Tietotarpeiden tunnistamisen lähtökohtana ovat suuret yhteiskunnalliset haasteet ja niihin liittyvät laajat ja eri hallinnonaloja ylittävät ”viheliäiset ongelmat” (wicked problems). Tarvitaan uusia ratkaisuja ja näiden tuottamiseksi ja hyödyntämiseksi käytännössä myös tiiviimpää vuoropuhelua sekä uusia toimintamalleja ja menetelmiä tiedon tuottajien ja hyödyntäjien välille. Olennaista on, että kaikkien yhteiskunnallisten haasteiden ja ratkaisutarpeiden joukosta osataan valita juuri ne, joilla on suurinta potentiaalia tulevaisuuden uudistuskyvyn kannalta. Valintojen tekeminen näkyy konkreettisesti siinä, että toiminta kohdistetaan rajoitettuun teemojen joukkoon.

Strategisen tutkimuksen neuvosto ehdottaa valtioneuvostolle strategisen tutkimuksen teemavalinnoiksi vuodelle 2015 kolmea teemaa ja painopistettä.

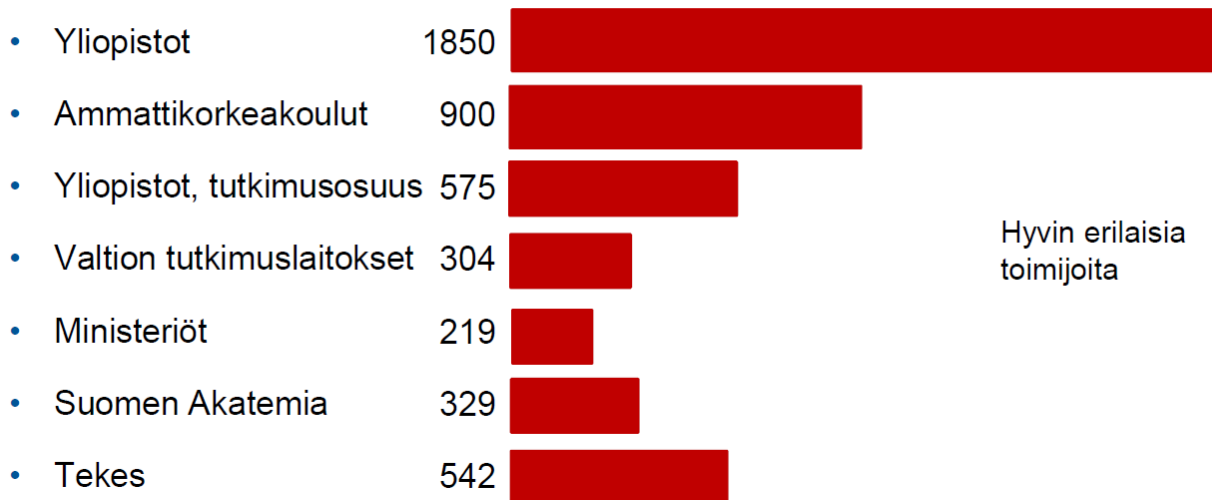
Kaikkiin teema-alueisiin liittyvät horisontaaliset painopisteet:

- Muutoksen ja riskienhallinta (transition and risk management)
- Uudistumis- ja sopeutumiskyky (resilience)
- Kestävä kasvu

4. Yhtymäkohdat muuhun tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan

Valtion rahoitus tutkimus- ja kehittämistoimintaan oli vuonna 2013 noin 2 miljardia euroa. Tästä kohdennettiin kilpailtuun tutkimusrahoitukseen Suomen Akatemialle noin 330 milj. euroa ja Innovaatorahoituskeskus Tekesille noin 540 milj. euroa. Yliopistojen tutkimustoiminnan rahoitukseen kohdennettiin työaikakirjanpidon perusteella noin 570 milj. euroa yliopistojen saamasta kokonaisrahoituksesta (1850 milj. euroa) ja valtion tutkimuslaitosten osuus on noin 300 milj. euroa. Lisäksi valtion rahoitusta kohdennetaan yliopistollisten sairaaloiden ja ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä ministeriöiden sitomattomiin tutkimusvaroihin yhteensä noin 260 milj. euroa.

Valtiollinen (ym.) rahoitus vuonna 2013, miljoonia euroja

Suomen Akatemia, Innovaatorahoituskeskus Tekes ja strategisen tutkimuksen neuvosto tarjoavat jatkossa Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmään kolme kilpaillun tutkimusrahoituksen välinettä. Tieteellisen tutkimuksen ja innovaatioiden rahoitusvälineiden rinnalle tulee strategisesti suunnatun tutkimuksen rahoitusväline. Strategisen tutkimuksen instrumentti voi myöntää rahoitusta tutkimukseen vuosittain noin 55,6 milj. euroa.

Suomen Akatemian tehtävänä on edistää tieteellistä tutkimusta ja sen hyödyntämistä, kehittää kansainvälistä tieteellistä yhteistyötä, toimia asiantuntijaelimenä tiedepolitiikan kysymyksissä ja myöntää määrärahoja tieteelliseen tutkimukseen ja muuhun tieteen edistämiseen. Suomen Akatemia on keskeisin tieteellisen tutkimuksen rahoitusorganisaatio. Akatemian rahoitus on ensi sijassa laatuun ja kilpailuun perustuvaa.

Innovaatorahoituskeskus Tekesin tehtävänä on edistää asiantuntemuksellaan ja rahoituksellaan teknologian ja innovaatioiden kehittämistä sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnan tulosten laaja-alaista hyödyntämistä elinkeinotoiminnassa, työelämässä ja muualla yhteiskunnassa sekä aikaisen vaiheen pääomasijoitusmarkkinan kehittymistä. Tekes edistää tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa tarjoamalla rahoitusta ja siihen liittyvää asiantuntemusta sekä verkostoitumisen mahdollisuuksia. Tekesin rahoittamassa tutkimuksessa painottuu elinkeinoelämän tarpeita tukeva tutkimus.

Tarve yhteiskuntapolitiikkaa uudistavaan tiedontuotantoon, tutkimuksen tehokkaampaan ja vaikuttavampaan välittämiseen sitä tarvitseville ja hyödyntämismekanismien keinovalikoiman monipuolistamiseen liittyy paljolti myös kansainvälisiin painotuksiin ja trendeihin: yhä useammassa yhteydessä sovelletaan mm. Horisontti2020-aloitteen tyyppistä kolmijakoa, jossa eriytetään tiedeyhteisö, teollisuuden ja elinkeinoelämän intressit ja yhteiskunnalliset haasteet (Horisontti2020:ssa "huipputason tiede", "teollisuuden johtoasema" ja "yhteiskunnalliset haasteet"). Strategisen tutkimuksen tuominen suomalaisen tutkimusrahoituksen kentälle omana kokonaisuutenaan ja instrumenttinaan vastaa tähän kansainväliseen kehityskulkuun.